

gítani, ha meg akarjuk érteni a Magyarországon bekövetkezett katasztrófa dimenzióit.⁷⁵

Míg a magyar zsidók hős csoportja ezzel a nem kis bátorságot igénylő, de alapjában véve eredménytelen ellenállási akcióval foglalkozott, az alatt a zsidótlanító különítmények befejezték akciójukat a III. zónában élő zsidó lakosság ellen, és véglegesítették a IV. zónában végrehajtandó terveiket.

Jegyzetek

1. Ferenczy 1944. május 29-i jelentése. Lásd még Veesenmayer 1944. május 25-i keltezésű táviratát a német külügyminisztériumnak. *RLB*, 165. dok. A III. zónából való deportálásra bevonuló zsidók tényleges száma nem egészen 52 000 volt (lásd a továbbiakban).

2. Lásd az 1944. június 1-jei minisztertanácsi ülés jegyzőkönyvének 3. pontját. *MOL*, 1. tekercs.

3. Ferenczy 1944. május 29-i jelentése. Israel Police, Bureau 06, Eichmann Trial 1319. dok.

4. Az erre és az e fejezetben tárgyalt több más gettóra és bevonuló központra vonatkozó részleteket a Zsidó Tanács egyik dokumentumából vettük, melyet újra közölt Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 407–421. o. A Sajószentpéterre vonatkozó részleteket lásd Rav Slomo Paszternák: *Miskolc és környéke mártírkönyve*. Szerzői kiadás, Tel-Aviv, 1970, 76–77. o.

5. Az 1941-es népszámlálás szerint Ózdnak (Miskolctól északnyugatra, Borsod megyében) 721 főnyi zsidó lakossága volt, a város összes lakosságának 3,4%-át tette ki. 1949-ben a zsidó közösségnek 113 tagja volt, Sárosi Béla és Groszmann Péter voltak a vezetőik. 1957-re a közösség létszáma 69 főre apadt. *Zsidó Világkongresszus*, 4. sz. (1947. április 15.), 4–5.; 13–14. sz. (1949. május), 17.; *Új Élet*, 1957. augusztus. Lásd még Mrs. Lewis Vidor nyilatkozatát, YIVO, levéltári szám 3192., 775. akta; valamint Paszternák, *i. m.*, 71–73. o.

6. Makrányi polgármester május 4-i jelentése szerint (6200/ki.1944), amelyet a közellátási minisztériumnak küldött, 1800 zsidó volt a városban. *MOL*, 109. tekercs. A forrás Atkár zsidóinak névsorát is tartalmazza. A polgármesteri hivatal egyik, a háború után fogalmazott jelentése 1824 zsidó bevonulásáról beszél. Ám az a számvetés, amelyet Löffler Miklós, a közösség titkára készített 1945. december 25-én, a deportáltak számát a kikeresztelkedettekkel együtt 2200-ban adta meg. Lásd a gyöngyösi származású dr. Misoczki Lajos levelét az *Új Keletben*, 1989. július 21.

1941-ben Gyöngyösnek, ennek a Heves megyei városnak 2071 fős zsidó lakossága volt, ami a város összlakosságának 8,6%-át tette ki. 1946-ban a közösség 461 zsidót számlált, ideértve a szomszédos településekről beköltözött túlélőket. 1949-re a közösség lecsökkent egy 102 fős ortodox gyülekezetre és egy 313 fős *status quo* gyülekezetre. *Zsidó Világkongresszus*, 4. sz. (1947. április 15.) 2–3.; 13–14. sz. (1949. május), 11., 25.

7. Ferenczy 1944. május 21-i jelentése.

8. A dunaszerdahelyi egyes zsidóktól elvett értéktárgyak leltárát lásd *MOL*, 73. tekercs.

9. *A dunaszerdahelyi hitközség emlékkönyve*. Szerk.: Alfred Engel. A Dunaszerda-